

УДК 78 (072)

Валентина Лебідь, Олена Савранська

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В СЕРБІЇ ТА УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

У статті розглядаються питання, пов'язанні з концептуалізацією наукових підходів у галузі мистецької освіти Сербії та України. На основі наукових позицій авторів досліджено проблеми розвитку мистецької освіти у зазначених країнах, виявлено критерії якості наукової роботи у сфері мистецької освіти. Важливе місце відводиться проблемам дослідження соціальної бази мистецької освіти у зв'язку із визначенням методологічного її фундаменту, отримання знання щодо основних закономірностей дидактичних процесів в мистецтві, питань удосконалення змісту і технологій мистецького навчання.

Ключові слова: мистецька освіта, навчання, культура, проблеми розвитку, досвід, педагогічні ідеї, історія.

В этой статье обсуждаются вопросы, связанные с концептуализацией научных подходов в области художественного образования Сербии и Украины. На основе научных позиций авторами исследованы проблемы художественного образования в упомянутых странах, выявлены критерии качества научной работы в области художественного образования. Важное место уделяется проблемам изучения социальной базы художественного образования в связи с определением методологии ее фундамента, получены знания основных закономерностей учебного процесса в искусстве, вопросам усовершенствования содержания и технологии художественного обучения.

Ключевые слова: художественное образование, обучение, культура, проблемы развития, опыт, педагогические идеи, история.

This article discusses the issues associated with conceptual scientific approaches in the field of art education, Serbia and Ukraine. Based on the scientific positions of the authors investigated the problems of art education in the mentioned countries, revealed the criteria of the quality of scientific work in the field of art education. An important place is given to the problems of the study of the social base of the artistic education in connection with the definition of the methodological her Foundation, receiving the knowledge of the basic laws of teaching process in art, on improving the content and technologies of artistic training. It is proved that an urgent to improve the practice of the art of teaching is the problem of identifying the optimum ratio between the traditions and innovations in the system of art education and the preservation and transmission of cultural heritage.

Key words: *art education, training, culture, development, experience, teaching ideas, history.*

Становлення нової парадигми освіти відбувається в умовах інтеграції у світове співтовариство, втрати духовних пріоритетів і прагматизму суспільного життя. Мистецька освіта – процес і результат освоєння суб'єктом істотних властивостей навколишньої дійсності, відтвореної у художніх образах. Змістом мистецької освіти виступає спрямована на загальний і художній розвиток особистості система педагогічно адаптованих художньо-практичних умінь, навичок, знань, досвіду ціннісного ставлення до мистецтва, досвіду творчої діяльності. Результати порівняльного аналізу змісту мистецької підготовки у вищих навчальних закладах Сербії та України можуть стати стимулом для обміну музично-освітнім досвідом двох країн з метою підвищення якості освіти.

Мистецька освіта – потужна галузь теорії і практики людського розвитку, яка знайшла відображення у вагомих наукових розробках. Сучасними вченими широко розглянуто філософські і психологічні засади художньої творчості (О. Гройсман, Л. Єрмолаєва-Томіна), виявлено закономірності розвитку спеціальних художніх здібностей (А. Щербо), досліджено історичні джерела загальноестетичного і фахового навчання (О. Михайличенко), здійснено аналіз теорії і методики викладання мистецтва (І. Туманов).

Вивчення музично-педагогічної літератури дозволило констатувати, що до визначення періодизації розвитку музичної освіти зверталось багато дослідників. Автори розкривали еволюцію сербської музичної освіти з різних позицій: з'ясовували її місце й роль у загальних культурно-освітніх процесах, досліджували шляхи розвитку окремих фахових галузей у системі мистецької освіти, установлювали відповідність національної освітньої системи міжнародним освітнім стандартам (М. Анжелкович-Пешич, С. Адзич, М. Антолович, Й. Арсеніґвич, В. Бабич, Л. Банич, Д. Батавевич, А. Бірешев, Т. Богавац, М. Василевич, С. Джурич-Клайн, А. Контич, Н. Лисиця, П. Майсторович).

Музично-педагогічна думка сербських науковців (З. Ракіч, Д. Мілановіч, Б. Йованчіч, Л. Лукіч, Р. Рістіч, Р. Томіч), яка сконцентрована на вивченні відповідності мистецьких закладів загально-педагогічним та дидактичним вимогам не достатньо розкриває педагогічний зміст народно-освітніх закладів в Сербії, залишаючи науковий простір для визначення змісту та сутності надпрофесійної підготовки в галузі мистецтва [6, с. 201].

Мета статті полягає у розкритті змісту мистецької освіти, як в Сербії так і в Україні, яка потребує забезпечення результативності дослідницького пошуку в галузі мистецького навчання, з'ясування теоретичних підходів щодо визначення взаємовпливу соціального і художнього у становленні особистості. До кола сучасних проблем розвитку мистецької освіти слід віднести окреслення перспективних

завдань, що потребують вирішення.

Педагогіка мистецтва в наш час переживає новий, особливий етап розвитку. Із описового засобу, із допоміжної ланки, що «обслуговує» практику шляхом вироблення певних рецептів, методичних рекомендацій і вказівок, педагогіка мистецтва на сьогодні являє собою галузь знань, що визначає магістральні лінії удосконалення практики, що послуговується все більшим ступенем абстрагування, концептуалізації, теоретичного узагальнення.

Серед мистецько-педагогічної громадськості нерідко побутує розхожа думка: соціальний розвиток і мистецька освіта існують самі по собі. Вважається, що підготовка дитини до життя, та ще й у нашому ускладненому світі, повинна підпорядковуватись певним педагогічним закономірностям [7, с. 375]. А мистецька освіта? Це явище, що має стояти понад життям і виконувати власні завдання. Оскільки мистецтво - це не власне життя, це тільки його відбиток, натхненна ілюзія, створена уявою митця, його відчуттями і роздумами, то і мистецька освіта є способом введення дитини до цього віртуального кола. А тому-то талановитій дитині слід створити спеціальні умови – віддати в закриту школу, ізолювати від буденного, повсякденного, від життєвих турбот і клопотів. Нехай живе в мистецтві і заради мистецтва, відгороджена стіною від навколишнього життя. Переживати не реальні події, а їхнє художнє відображення в мистецтві, насолоджуватись художніми образами, створювати їх, спілкуватись із тими, хто є причетним до високого таїнства Художності, хто є обраним з поміж звичайних людей. Тільки змалку навченій, художньо розвинутій в спеціально створених умовах, талановитій дитині під силу підкорити мистецькі вершини, в решті решт виконати власну художню місію – розвивати мистецтво, нести його світло людям [2, с. 149].

Саме мистецька освіта містить важелі розвитку тих якостей і властивостей людини, що визначають собою спосіб її буття у світі. Загальна культура особистості, моральне виховання, етичні орієнтири тощо отримують потужний поштовх для розвитку в процесі навчання мистецтва. Формування пізнавальних інтересів дитини, її знання про весь світ, причому не тільки інтелектуальне охоплення подій, а й, головне, здатність до проникнення у їх емоційний підтекст, також підвладні мистецькій освіті, становлять її невід'ємне завдання. Великого значення завдяки аксіологічній природі художніх образів набуває мистецька освіта у формуванні світоглядних позицій учнів. Мистецьке навчання особливо яскраво сприяє розвитку творчих здібностей дитини, спонукає її до евристичної діяльності. Необхідність систематичної наполегливої праці в процесі занять мистецтвом, виховує в учнів працездатність, шанобливе ставлення до роботи. Можна навести ще безліч прикладів, де йдеться про соціалізацію дитини завдяки мистецтву, про можливості впливу на цей процес мистецької освіти. Це – з одного боку.

З іншого – вказану проблему доцільно розглядати з позиції впливу соціального середовища на розвиток мистецької освіти. Такий ракурс є

значно менше розповсюдженим серед дослідників, хоч значення соціального оточення на визначення цілей, змісту, способів мистецького навчання важко переоцінити. Дійсно, чи завжди відповідають установки, орієнтири мистецької освіти соціальним запитам сьогодення? Чи методи навчання мистецтва нині співвідносяться із рівнем суспільного діалогу щодо національних питань, гуманізації життя, із культурологічними основами загальновиховного процесу сьогодення? Чи зважає мистецька освіта на потреби глобалізації всесвітнього освітнього простору?

Звичайно, можна робити вигляд, що у світі нічого не змінюється і роками не міняти навчальний репертуар, продовжувати вчити дітей музики за старовинними канонами і т.п. Та з кожним роком робити вигляд все важче. Взяти хоча би такі складні і неоднозначні питання, як пристосування Болонської системи освіти до усталених навчальних підходів, що склались у вітчизняній мистецькій педагогіці, проблеми поліхудожнього навчання і його співвідношення зі спеціалізованими, вузькофаховими художніми орієнтирами, або проблеми розширення інформаційного простору учнів і його впливу на мистецьке навчання. Відмежуватись від наукового розгляду цих питань – означає відкрити шлях всіляким маніпулятивним засобам у мистецькій освіті.

Наукова постановка проблеми «мистецтво і соціальний розвиток особистості» – це не лише спосіб осучаснення мистецької освіти [7, с. 35]. Важливого значення набуває проблема дослідження соціальної бази мистецької освіти у зв'язку із визначенням методологічного її фундаменту, отримання знання щодо основних закономірностей дидактичних процесів в мистецтві, питань удосконалення змісту і технологій мистецького навчання [4, с. 85]. Загалом, удосконалення мистецької освіти має розглядатись не лише в контексті часткових змін і окремих методичних знахідок, а за законами зіставлення традиційних підходів і нововведень із суспільними умовами, за законами функціонування мистецької освіти як соціально-історичного феномену. Лише на такій основі можливо визначити перспективні лінії, окреслити прогностичні тенденції у розвитку мистецької освіти.

Крім розглянутої проблеми, в умовах наукового сьогодення особливо перспективними слід вважати такі напрями теоретичного пізнання як дослідження рушійних сил і форм розвитку мистецької освіти, де розв'язання протиріччя між протилежностями (детермінованість і випадковість педагогічних впливів, розширення і поглиблення художніх вражень, їх оновлення і повторення тощо) може трактуватись як поштовх, спонукання до удосконалення процесів художнього споглядання, оцінювання, творчості [3, с. 92].

Актуальним напрямом лишається аксіологічна інтерпретація мистецької освіти, надання ціннісним аспектам художнього навчання особливо вагомого значення. На часі стоять нині питання систематизації і класифікації науково-методичних здобутків мистецької освіти, виявлення балансу між фундаментальним і прикладним знанням у навчанні мистецтва, визначення функцій мистецької педагогіки у різних сферах

життя і розвитку особистості [5, с. 242]. Названі напрями мають теоретично-узагальнюючий характер, націлені на радикальні зміни парадигм і значною мірою стосуються проблем створення і удосконалення теорії педагогічного пізнання.

Якщо звернутись до прогнозу в галузі фундаментальних проблем розвитку мистецької освіти, слід наголосити також на перспективності таких аспектів дослідження як виявлення і обґрунтування організаційних засад мистецького навчання [6, с. 198]. Цей напрям включає визначення наукових підходів до розробки змісту навчальних мистецьких дисциплін, виявлення дидактичного підґрунтя для складання навчальних планів, їх змістового і структурного удосконалення, створення сучасних моделей технологічного забезпечення мистецького навчання, дослідження теоретичних основ навчальної мистецької діяльності, яка значно відрізняється від навчальної діяльності з інших навчальних предметів і у ВНЗ, і у школі. Додамо, що проблеми моніторингу мистецького педагогічного процесу – індивідуальних і колективних занять, особливості оцінювання навчальних досягнень учнів, критерії визначення професіоналізму викладачів і т.п. – перспективний напрямок дослідницьких пошуків.

Невідкладною для удосконалення практики мистецького навчання є проблема виявлення оптимального співвідношення між традиціями і новаціями в системі мистецької освіти. Стабільність і певний консерватизм об'єктивно притаманні мистецькому навчанню, бо завдяки при цьому досягається збереження і передача культурної спадщини. Водночас необхідним аспектом наукових досліджень має стати розробка модернізаційних нововведень у систему навчання, поза якими не можна собі уявити поступального розвитку мистецької педагогіки.

Нині, в період звільнення від жорсткого ідеологічного диктату, свобода наукової творчості отримала додаткові імпульси розвитку. Чи повною мірою реалізується можливість вільного вибору тематики для проведення наукових досліджень? На жаль, і дотепер спостерігається якась дивна «боязкість» у виборі тем для дослідження [3, с. 77]. Складається враження, що молоді вчені та їх наукові керівники не ризикують вийти за коло апробованих тем, таких, як, наприклад, питання творчості або проблема педагогічної спрямованості мистецького навчання. Нема сумніву в тому, що це важливі наукові проблеми, як і немає сумніву в тому, що складні, гострі, дискусивні питання молоді науковці намагаються обійти увагою, ухиляються від дослідження складних, гострих, спірних питань. Проблемне поле – широке, а дослідники ходять однією протоптаною стежкою.

Так, зокрема, роль інтуїції, цієї центральної ланки творчого процесу все ще лишається білою плямою в мистецькій педагогіці попри численні звертання науковців-педагогів до проблеми творчості [7, с. 234]. Так само надто багато повторень у вирішенні дійсно актуальної і важливої проблеми, як педагогічна спрямованість навчального процесу з мистецьких дисциплін. З дисертації в дисертації кочують окремі думки, пропозиції, положення, часом навіть висновки мало відрізняються одні від

одних. Між тим в межах навіть цієї, широко опрацьованої теми, можна знайти значну кількість не просто мало досліджених питань, а взагалі зовсім невідкритих сторінок. Зокрема, однією з надзвичайно мало розроблених проблем й донині лишається проблема педагогічного професіоналізму [6, с. 289]. По-справжньому нові грані її розгляду розкриваються у питаннях подолання професійних деформацій педагога як митця і як вихователя. Не секрет, що педагогічний досвід часто нівелює, а не сприяє художньому розвитку викладача, а педагогічні навички з часом набувають трафаретного, штампованого характеру і використовуються незалежно від обставин педагогічного процесу. То ж чи не цікаво зануритись у аналіз причин і знайти методи подолання подібного негативу, образно кажучи «педагогічного дилетантизму?» [5, с. 258].

Історія сербської музичної освіти презентує два напрямки фахової підготовки (народної та академічної), що складає своєрідний культурно-освітній феномен в межах локально зазначеної країни. Зазначимо, що коло наукових інтересів зосереджено на діяльності спеціалізованих музичних установ, які мають, перш за все, академічну спрямованість, але школи народної музики Сербії з розгалуженою інфраструктурою, знаковою у національно-атрибутивному контексті країни залишаються за межами дослідницьких горизонтів. Проблема забезпечення емоційного контексту мистецького навчання – також майже зовсім не досліджена проблема попри визначальне значення художніх емоцій у мистецькій діяльності.

Насамкінець підкреслимо, що теоретична і практична проблематика мистецької освіти, як в Україні, так і в Сербії, потребує суттєвого оновлення в зв'язку із безпрецедентними змінами, що відбуваються у сучасному світі. Завдання науковців – кардинальне осучаснення дослідницької проблематики, забезпечення її тісної взаємодії із практикою мистецького навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Выготский Л. С. Психология искусства. – М. : Педагогика, 1987. – 344 с.
2. Гройсман А. Л. Основы психологии художественного творчества. – М. : Когито-Центр, 2003. – 187 с.
3. Егорова В. В мире современной сербской музыки / В. Егорова. – М. : Композитор, 1999. – 184 с.
4. Ермолаева-Томина Л. Б. Психология художественного творчества. – М. : Академический проект, 2003. – 304 с.
5. Михайличенко О. В. Музично-естетичне виховання дітей та молоді в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). – Суми: Мрія-1, 2005. – 292 с.
6. Сова М. О. Основы интеграції художньо-культурологічних знань. – Мелітополь: Таврія, 2003. – 448 с.
7. Туманов И. Н. Подготовка художника-педагога и современная художественная культура // Искусство и образование, 2003, № 3. – С. 32–38.